

Araştırma Makalesi (Research Article)

**TURİZM VE REKREASYONDA CSIKSZENTMIHALYI'NİN AKIŞ TEORİSİNİN
BİBLİYOMETRİK ANALİZİ (BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CSIKSZENTMIHALYI'S FLOW
THEORY IN TOURISM AND RECREATION)**

Beste Nisa ORHUN^{1*} (orcid.org/0000-0001-5578-2546)

Bilgehan GÜLCAN² (orcid.org/0000-0002-9884-4695)

¹Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi, Van, Türkiye

²Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi, Ankara, Türkiye

Özet

Mihaly Csikszentmihalyi'nin geliştirmiş olduğu akış teorisi, rekreasyon davranışlarını açıklamaya yönelik yapılan çalışmalarda, araştırmacılar tarafından yol gösterici olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada, Csikszentmihalyi'nin akış teorisinin kullanıldığı çalışmaların, bibliyometrik analizinin yapılması ile rekreasyon alan yazınındaki çalışmalarda bu teorisinin kullanım sıklığını ortaya koymak ve gelecek çalışmalar için yönlendirici katkılar yapmak amaçlanmaktadır. Çalışmanın örneklemini; Scopus veri tabanında, teorisinin ortaya atıldığı 1975 yılı ile günümüz 2022 yılı arasında, "Akış Teorisi-Flow Theory" ve "Csikszentmihalyi" anahtar kelimelerini başlık ve anahtar kelime olarak kullanan 615 adet çalışma oluşturmaktadır. Çalışma verilerinin analizinde, frekans analizinden ve VOSviewer istatistik programından yararlanılmıştır. Veriler farklı başlıklar altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre 1993-2022 yılları arasında, "Rekreasyon-Recreation" ve "Akış Teorisi-Flow Theory" anahtar kelimelerinin kullanıldığı 26, "Turizm-Tourism" ve "Akış Teorisi-Flow Theory" anahtar kelimelerinin kullanıldığı 87 çalışma yayımlandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akış Teorisi, Akış Deneyimi, Csikszentmihalyi, Rekreasyon.

Abstract

Flow Theory, developed by Mihaly Csikszentmihalyi, is used as a guide by researchers in studies to explain recreational behaviors. In this study, it is aimed to make bibliometric analysis of studies in which Csikszentmihalyi's Flow Theory is used, to reveal the frequency of use of this theory in the studies in the recreation literature and to make guiding contributions for future studies. The sample of the study; in the Scopus database, 615 studies using the keywords "Flow Theory" and "Csikszentmihalyi" as title and keywords between 1975 when the theory was introduced and 2022 today. Frequency analysis and VOSviewer statistical program were used in the analysis of the study data. The data were classified and interpreted under different headings. According to the findings of the study, it is seen that 26 studies using the keywords "Recreation" and "Flow Theory" and 87 studies using the keywords "Tourism" and "Flow Theory" were published between 1993-2022.

Anahtar Kelimeler: Flow Theory, Flow Experience, Csikszentmihalyi, Recreation.

* Sorumlu yazar: bestenisaorhun@yyu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2022.178

Giriş

Akış deneyimi ilk olarak ressam, müzisyenler, kaya tırmanışçıları ve dansçıların görevlerini gerçekleştirirken hissettiklerini anlamak için ortaya atılmış bir kavramdır. Daha sonra kavram oyun, spor, sanat, dans, müzik, ciddi serbest zaman, çalışma yaşamı ve eğitim ile de ilişkilendirilmeye başlamıştır. Bu noktada rekreasyon unsurları ile çok yakından ilişkili olduğu görülen akış teorisi, rekreasyonel olguları açıklamada da kullanılmaktadır. Rekreasyon davranışını açıklayan psikolojik teorilerden biri olan akış teorisine göre akış deneyimi, bireyin gerçekleştirdiği aktivite ile becerileri arasında bir uyumun varlığını ifade eden, bireyin yaptığı aktiviteye tamamen dahil olduğu zamanlarda hissettiği keyifli durum ve bütüncül bir his olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle akış deneyimi, bireylerin gerçekleştirdiği eyleme tüm ilgisini vererek tamamen konsantre olması ve gerçekleştirdiği eylemde algılamış olduğu zorluk ile başa çıkmak için yeterli düzeyde beceriye sahip olduğunu hissetmesi sonucunda deneyimlediği içsel haz olarak tanımlanabilir (Özdemir vd., 2020). Akış deneyimi, bireyin becerileri ile aktivitenin uyumlu olması koşuluyla her an her yerde yaş ve cinsiyet gibi sınırlamalar olmaksızın yaşanabilmektedir. Rekreasyonel etkinlikler akış deneyimi yaşamak için en zengin kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir (Hadi, Erdem ve Duman, 2021). Stebbins (1996), bireylerin belirli serbest zaman aktivitelerine bağlılık duymasının, akış deneyimi yaşamalarını daha olası kıldığını belirtmiştir.

İlk kez 1975 yılında Csikszentmihalyi tarafından ortaya atılan teori, daha sonra çeşitli disiplinlerce çalışılmaya başlanmıştır. Literatürde, akış teorisi üzerine öncelikle teorisyenin kendisi tarafından gerçekleştirilen çalışmalara ve günümüze dek bu teoriden yararlanılarak geliştirilmiş ölçeklere, modellere ve araştırmalara rastlamak mümkündür. Rekreasyon araştırmalarında da sıklıkla kullanılan akış teorisi, rekreasyon uygulamalarındaki içsel motivasyonun önemli bir boyutu olarak görülmektedir. Akış teorisinin hem Stebbins (1996)'in ciddi boş zaman kuramı ile ilişkili olması hem rekreatif etkinliklerde yaşanan deneyimleri açıklama gücü hem de rekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi konusunda elverişli olması bakımından rekreasyon alan yazınına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bahsi geçen rekreasyonel olguları açıklamak için literatürde akış teorisinden yararlanılmış çalışmalara rastlamak mümkündür (Jones vd., 2000; Wu ve Liang, 2011; Chen ve Chen, 2011; Mackenzie vd., 2011; Klasen vd., 2012; Huang vd., 2010). Dolayısıyla akış teorisinin rekreasyon olgularını açıklamadaki rolünü sistematik ve bütüncül bir yaklaşım ile ortaya koymanın önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Csikszentmihalyi'nin Akış Teorisi'nin kullanıldığı çalışmaların, bibliyometrik analizinin yapılması ile rekreasyon alan yazınındaki çalışmalarda bu teorisinin kullanım sıklığını ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Çalışmanın, gelecekte yapılacak olan araştırmalar için yönlendirici katkılar sunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde akış teorisine dair detaylı bilgi verilmekte ve akabinde elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Akış Teorisi

Csikszentmihalyi, İkinci Dünya Savaşı sırasında benliğini kaybetmeyen ve umutsuzluğa kapılmayan bireyleri, diğer insanlardan farklı kılan şeyin ne olduğunu (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000), bireylerin vakit alan ve zorluk derecesi yüksek olan eylemleri bir ödül (kariyer, para, vb.) beklentisi taşımadan yapma sebeplerini (Csikszentmihalyi, Abuhamdeh ve Nakamura, 2005) ve içsel ödüllere odaklanmanın bireylere nasıl hissettirdiğini (Jones vd., 2003) sorgulamıştır. Bu doğrultuda Csikszentmihalyi ilk olarak Chicago Üniversitesi'nde, farklı meslek gruplarından bireyler ile mülakat yöntemi kullanarak görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sonuçların güvenilir olması için anket ve mülakata ek olarak kendisinin geliştirmiş olduğu “deneyim örnekleme yöntemi” ile araştırmaya devam etmiştir. Uygulama sonucunda Csikszentmihalyi, dünyanın farklı bölgelerinden gelen, farklı kültürlere sahip, farklı yaş ve meslek grubuna mensup olan bireylerin yaşadıkları deneyimleri benzer şekilde anlattığını fark etmiştir (Karaca, 2018). Gerçekleştirdiği araştırmalar sonucunda katılımcıların optimal deneyimler yaşarken hissettiklerini “akış” olarak adlandıran Csikszentmihalyi'nin açıkladığı akış deneyimi, bireylerin gerçekleştirdikleri eylem ile bütünleşmeleri, bu deneyimden keyif almaları ve süreç içinde yaratıcı olduklarını hissetmeleri olarak tanımlanabilmektedir (Chen, 2000; Chen, 2006; Sánchez- Franco, 2006; Csikszentmihalyi, 2017).

Akış teorisinin kökleri Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne dayanmaktadır. Hiyerarşideki en üst basamak olan “kendini gerçekleştirme” aşaması (Maslow, 1943) akış teorisinin temel dayanağını oluşturmaktadır. Akış deneyimi, bireyin gerçekleştirdiği eyleme kendini kaptırdığı, eylemden zevk aldığı ve çevresinde olan bitenleri istemsiz bir şekilde göz ardı ettiği bir bilinç halidir (Karaca, 2018). Bu noktada kendini gerçekleştirme basamağı ile ilişkilendirilmektedir. Akış deneyiminin bireye hissettirdiği pozitif duygular neticesinde bireyler herhangi bir kazanç sağlamasalar dahi eylemi gerçekleştirmek istemektedir (Özkara, 2015). Bu bağlamda akış

teorisi, bireyin akış deneyimi yaşaması için bireysel motivasyon sistemi aracılığıyla motive olduğunu varsaymaktadır (Moneta ve Csikszentmihalyi, 1996).

Akış deneyimi dokuz ayrı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; açık hedefler, açık geribildirim, meydan okuma-yetkinlik dengesi, odaklanma, kontrol hissi, öz bilinç kaybı, zamanın dönüşümü, ototelik deneyim, eylem ve farkındalığın birleşmesidir (Ayazlar, 2015). Ancak bu boyutlar akış teorisini ele alan farklı çalışmalarla birlikte artış göstermiştir. Örneğin Hoffman ve Novak (1996), televarlık/sanal bulunma boyutunu eklemiştir. İnternet kullanımı ile ilgili yapılan akış deneyimi çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir başka boyut ise meraktır (Özkara, 2015). Sonradan teoriye dahil edilen bir diğer boyut zevktir (Webster vd., 1993). Bazı araştırmacılar, akış deneyiminin ortaya çıkması için her boyutun meydana gelmesinin gerekmediğini, birinin dahi meydana gelmesi ile akışın ortaya çıkacağını ifade etmiştir (Özkara, 2015).

Akış teorisi, ortaya atıldığı günden beri kanal modelleri ve nedensel modeller olmak üzere iki farklı ana başlık altında ele alınmaktadır (Özkara ve Özmen, 2016). Kanal modellerinden ilki 3 kanallı modeldir. 3 kanallı model Csikszentmihalyi'nin 1975 yılında sunduğu ilk modeldir. Üç kanallı akış modelinde, eylemi gerçekleştiren bireyin yaşayabileceği üç tür durum belirtilmiştir. Bunlar; can sıkıntısı, kaygı ve akış durumudur. Kaygı; gerçekleştirilen eylemin meydan okuma (zorluk) derecesinin kişinin yeteneklerinden fazla olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Can sıkıntısı ise kişinin yüksek yeteneğe, eylemin düşük meydan okuma düzeyine sahip olması durumunda ortaya çıkmaktadır (Novak vd., 1997; Csikszentmihalyi, 2017). Akış durumu ise eylemin meydan okuma düzeyi ile kişinin yetkinlik düzeyinin eşit olduğu durumlarda yaşanmaktadır. Düşük meydan okuma düzeyi ve düşük yetkinlik düzeyinde de akış ortaya çıkabilmektedir (Özkara ve Özmen, 2016).

1988 yılında Csikszentmihalyi M. ve Csikszentmihalyi I. S. modele kayıtsız kalma/isteksiz olma diye adlandırdıkları bir değişken daha ekleyerek 4 kanallı akış modelini ortaya atmışlardır. 3 kanallı modelin aksine, akış deneyiminin düşük meydan okuma ve düşük yetkinlik düzeyinde ortaya çıkmayacağını, bu durumda ilgisizlik durumunun ortaya çıkacağını varsaymaktadır (Novak vd., 1997; Jones vd., 2000).

Carli, Fave ve Massimi ise 1988 yılında Csikszentmihalyi'nin 4 kanallı akış modeline endişe, canlanma, kontrol ve rahatlama değişkenlerini de ilave ederek sekiz kanallı bir akış modeli oluşturmuşlardır (Özer Canarlan, 2017). Bu modele göre düşük yetkinlik ve orta meydan okuma durumunda endişe, yüksek yetkinlik ve orta meydan okuma durumunda kontrol, yüksek yetkinlik ve düşük meydan okuma durumunda rahatlama, orta yetkinlik ve yüksek meydan okuma durumunda ise canlanma ortaya çıkmaktadır (Özkara ve Özmen, 2016).

Kanal modellerden ayrı olarak nedensel modeller, akış deneyiminin ortaya çıkmasında yalnızca meydan okuma ve yetkinlik dengesi varsayımının yetersiz kaldığı düşüncesiyle ortaya çıkmış ve farklı unsurların da akış deneyimi üzerinde etkili olduğunu ileri sürmüştür (Özkara ve Özmen, 2016). Nedensel modeller hipotezlenmiş ilişkilerin yönünü ve derecesini test etmektedir. Nedensel modeller, akış deneyiminin öncülleri ile alt boyutları arasındaki nedenselliğin de dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır (Ghani ve Deshpande, 1994). Son zamanlarda yapılan akış deneyimi çalışmalarında genellikle nedensel modellerin kullanıldığı görülmektedir (Sánchez-Franco, 2006; Hoffman ve Novak, 1996, Chen vd., 2000; Özkara, 2015).

Yöntem

Bu çalışmada Csikszentmihalyi'nin akış teorisi literatürü bütünüyle ele alınmıştır. Uluslararası alanyazında yer alan çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bibliyometrik araştırmalar sayesinde, ele alınan araştırma konuları hakkında yapılan çalışmalar ile ilgili derinlemesine bilgi sahibi olunabilmektedir (Tayfun vd., 2018). Çalışma verileri, Scopus veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın örneklemini Scopus veri tabanında, teorinin ortaya atıldığı 1975 yılı ile günümüz 2022 yılı arasında, “Akış Teorisi-Flow Theory” ve “Csikszentmihalyi” anahtar kelimelerini başlık ve anahtar kelime olarak kullanan 615 adet çalışma oluşturmaktadır.

Elde edilen veriler, Excel elektronik tablosu olarak kaydedilmiş ve gerekli analizlerin yapılabilmesi için düzenlenmiştir. Çalışmada veri analiz tekniği olarak bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, herhangi bir konuda yayımlanmış olan çalışmaların istatistiksel ve sayısal teknikler kullanılarak incelenmesidir (Erkan, 2020). Bibliyometrik analiz, ilgili alan yazındaki çalışmaların; hangi disiplinlerde çalışıldığı, yazarları, yayınların yapıldığı ülkeler ve kurumlar, yayın sayısı, yayın türü, yayın yılları ve kullanılan anahtar kelimeler gibi verilerin incelenmesi ile gerçekleştirilmektedir (Şeref ve Karagöz, 2019). Bu kapsamda elde edilen istatistiksel sonuçlar doğrultusunda konu ile ilgili sistematik ve bütüncül bir derlemenin ortaya koyulması mümkün olmaktadır.

Çalışmada, akış teorisi ile ilgili yayınların toplam sayısı, çalışma alanları, yazarları, yayın yılları, yayınların yapıldığı ülkeler ve kurumlar, yayın türleri, yayımlandıkları dergi ve yayınevleri ile anahtar kelimeleri analiz edilmiştir. Anahtar kelimelere ait ağ haritası VOSviewer paket programı aracılığıyla oluşturulmuştur. Çalışma bibliyometrik analiz ile gerçekleştirilmesi sebebiyle etik kurul raporu gerektirmemektedir.

Bulgular

Çalışma kapsamında Scopus veri tabanında öncelikle “Flow Theory” ile “Csikszentmihalyi” anahtar kelimeleri kullanılarak bir tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda elde edilen araştırmaların; yıllara, yazarlara, yayımlandıkları kaynaklara, yayımlandıkları kurumlara, yayımlandıkları ülkelere, yayın türüne ve çalışma alanlarına göre dağılımları incelenmiştir. Yapılan tarama sonucunda Csikszentmihalyi’nin akış teorisi ile ilgili 1975-2022 yılları arasında yayımlanmış toplam 615 çalışmaya rastlanılmıştır. Rekreasyon ile akış teorisi anahtar kelimelerini bir arada kullanan toplam 26 çalışmaya ve turizm ile akış teorisi anahtar kelimelerini bir arada kullanan 87 çalışmaya rastlanılmıştır. Ancak turizm ile ilgili olan çalışmaların bazılarının (Rauschnabel vd., 2017; Wu vd. 2011; Frash vd., 2018), turizmi daha çok rekreasyon çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Bu anahtar kelimeler kapsamında yapılan araştırmaların yıllara göre dağılımı Tablo 1’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 1. Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımı

Csikszentmihalyi-Akış Teorisi				Akış Teorisi-Rekreasyon		Akış Teorisi-Turizm	
Yıl	Yayın Sayısı	Yıl	Yayın Sayısı	Yıl	Yayın Sayısı	Yıl	Yayın Sayısı
2022	22	2007	6	2021	3	2022	9
2021	78	2006	12	2020	2	2021	31
2020	58	2005	7	2019	2	2020	12
2019	44	2004	5	2018	4	2019	7
2018	44	2003	3	2017	1	2018	7
2017	40	2002	5	2016	2	2017	4
2016	43	2001	0	2015	1	2016	3
2015	33	2000	3	2014	2	2015	2
2014	45	1999	3	2012	2	2014	4
2013	32	1998	2	2011	4	2013	1
2012	28	1997	0	2010	1	2012	2
2011	37	1996	2	2002	1	2011	2
2010	27	1995	0	2000	1	2010	2
2009	19	1994	1			2009	1
2008	14	1993	2				
Toplam: 615				Toplam: 26		Toplam: 87	

Yıllara göre dağılım incelendiğinde, Scopus veri tabanında Csikszentmihalyi’nin akış teorisine ilişkin ilk yayının 1993’de yayımlandığı, 2008’ten itibaren yapılan çalışmaların sayısında artış yaşandığı ve 2021 yılı ile en yüksek yayın sayısına ulaştığı görülmektedir. Akış teorisi ve rekreasyon anahtar kelimelerinin bir arada kullanıldığı çalışmaların ilk örneği ise 2000 yılında yayımlanmış, 2011 ve 2018’de en yüksek sayıda çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Akış teorisi ve turizm anahtar kelimelerinin kullanıldığı çalışmalarda ilk yayın 2009’da gerçekleştirilmiş ve 2021’de en yüksek yayın sayısına ulaşılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda Scopus veri tabanındaki rekreasyon çalışmalarının akış teorisini kullanma sıklığının düşük olduğu söylenebilir. Turizm çalışmalarında kullanılma sıklığı, rekreasyona kıyasla nispeten daha fazla olsa da turizmde kullanım sıklığının da genel itibarıyla düşük seyrettiği görülmektedir.

Scopus veri tabanında Csikszentmihalyi’nin Akış Teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkıda bulunan ilk 10 yazar Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Araştırmaların Yazar İsimlerine Göre Dağılımı

Csikszentmihalyi-Akış Teorisi		Akış Teorisi-Rekreasyon		Akış Teorisi-Turizm	
Yazar	Yayın Sayısı	Yazar	Yayın Sayısı	Yazar	Yayın Sayısı
Csikszentmihalyi, M.	10	Backman, K.F.	2	Herrando, C.	3
Zhou, T.	9	Backman, S.J.	2	Lin, K.Y.	3

Teng, C.I.	7	Everett, M.W.	2	Nusair, K.	3
Isotani, S.	6	Huang, Y.C.	2	Salloum, S.A.	3
Oliveira, W.	6	Leung, X.Y.	2	Wang, Y.T.	3
Cheng, Y.M.	5	Lin, C.C.	2	Aburayya, A.	2
Moneta, G.B.	5	Ariccio, S.	1	Bacao, F.	2
Katuk, N.	4	Blose, J.E.	1	Backman, K.F.	2
Liu, C.C.	4	Bonaiuto, M.	1	Backman, S.J.	2
Nakamura, J.	4	Boyes, M.	1	Bai, X.	2

Csikszenmihalyi'nin Akış teorisine ilişkin en fazla yayın, teorinin sahibi olan Csikszenmihalyi, M.'ye aittir. Csikszenmihalyi tarafından gerçekleştirilen 10 çalışma bulunurken, bunu Zhou, T. tarafından yayımlanan 9 çalışma takip etmektedir. Akış teorisi ve rekreasyon anahtar kelimeleri aratıldığında yazarlara ait yayın sayılarının birbirleri ile çok yakın olduğu görülmektedir. Bu durum Akış teorisi ve turizm anahtar kelimeleri için de geçerlidir. Rekreasyon ve Akış Teorisi anahtar kelimelerini kullanarak en fazla yayın yapan yazarlar Backman, K.F., Backman, S.J. ve Huang, Y.C.'dir. Turizm ve Akış teorisi anahtar kelimelerini kullanarak en fazla yayın yapan yazarlar Herrando, C., Lin, K.Y. ve Nusair, K.'dir.

Araştırmaların, çalışma alanlarına göre dağılımı Tablo 3.'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Araştırmaların Çalışma Alanına Göre Dağılımı

Csikszenmihalyi-Akış Teorisi		Akış Teorisi-Rekreasyon		Akış Teorisi-Turizm	
Çalışma Alanı	Yayın Sayısı	Çalışma Alanı	Yayın Sayısı	Çalışma Alanı	Yayın Sayısı
Bilgisayar Bilimleri	296	Sosyal Bilimler	17	İşletme, Yönetim ve Muhasebe	42
Sosyal Bilimler	235	İşletme, Yönetim ve Muhasebe	12	Bilgisayar Bilimi	31
Psikoloji	123	Bilgisayar Bilimleri	5	Sosyal Bilimler	28
İşletme, Yönetim ve Muhasebe	121	Çevre Bilimi	4	Psikoloji	12
Mühendislik	77	Mühendislik	3	Mühendislik	7
Sanat ve Beşerî Bilimler	64	Psikoloji	3	Sanat ve Beşerî Bilimler	5
Matematik	45	Matematik	2	Karar Bilimleri	5
Karar Bilimleri	33	Sanat ve Beşerî Bilimler	1	Ekonomi, Ekonometri ve Finans	5
Tıp	29	Karar Bilimleri	1	Çevre Bilimi	4
Ekonomi, Ekonometri ve Finans	22	Malzeme Bilimi	1	Matematik	4
Çevre Bilimi	16	Tıp	1	İlaç	4
Nöro Bilim	10	Nöro Bilim	1	Enerji	2
Enerji	7			Dünya ve Gezegen Bilimleri	1
Malzeme Bilimi	6			Multidisipliner	1
Sağlık Bilimleri	5			Fizik ve Astronomi	1
Hemşirelik	5				
Fizik ve Astronomi	4				
Tarım ve Biyoloji Bilimleri	2				
Biyokimya, Genetik ve Moleküler Biyoloji	2				
Kimya Mühendisliği	2				
Multidisipliner	2				
Dünya ve Gezegen Bilimleri	1				

Tablo 3. incelendiğinde Akış teorisine ilişkin en fazla çalışmanın bilgisayar bilimi, sosyal bilimler ve psikoloji alanında yapıldığı görülmektedir. Rekreasyon ve Akış teorisi kavramlarını bir arada kullanarak yapılan en fazla yayınlar ise sosyal bilimler, işletme-yönetim ve muhasebe ile bilgisayar bilimi alanına aittir. Turizm ve Akış teorisi kavramlarını bir arada kullanarak en fazla yayın yapılan disiplinler; işletme-yönetim ve muhasebe, bilgisayar bilimi ve sosyal bilimlerdir.

Araştırmaların yayın türüne göre dağılımları Tablo 4.'te verilmektedir.

Tablo 4. Araştırmaların Yayın Türüne Göre Dağılımları

Csikszentmihalyi-Akış Teorisi		Akış Teorisi-Rekreasyon		Akış Teorisi-Turizm	
Yayın Türü	Yayın Sayısı	Yayın Türü	Yayın Sayısı	Yayın Türü	Yayın Sayısı
Makale	402	Makale	24	Makale	73
Bildiri	158	Bildiri	1	Bildiri	11
Kitap Bölümü	36	İnceleme	1	Kitap Bölümü	2
İnceleme	16			İnceleme	1
Kitap	1				
Konferans İncelemesi	1				
Not	1				

“Akış teorisi”, “rekreasyon ve akış teorisi”, “turizm ve akış teorisi” ile ilgili yapılan yayınlarının büyük bir çoğunluğunun makale türünde olduğu görülmektedir. Makaleleri sırasıyla bildiriler ve kitap bölümleri takip etmektedir.

Scopus veri tabanında Csikszentmihalyi'nin Akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkıda bulunan ilk 10 kaynak Tablo 5.'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Araştırmaların Yayımlandıkları Kaynaklara Göre Dağılımı

Csikszentmihalyi-Akış Teorisi		Akış Teorisi-Rekreasyon		Akış Teorisi-Turizm	
Kaynak	Yayın Sayısı	Kaynak	Yayın Sayısı	Kaynak	Yayın Sayısı
Computers in Human Behavior	28	Journal of Hospitality and Tourism Technology	2	Journal of Retailing and Consumer Services	5
Lecture Notes in Computer Science	21	Journal of Leisure Research	2	Computers in Human Behavior	4
ACM International Conference Proceeding Series	10	Loisir Et Societe	2	Frontiers in Psychology	4
Frontiers in Psychology	10	Accident Analysis and Prevention	1	Journal of Research in Interactive Marketing	3
Journal of Retailing and Consumer Services	8	Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Ad Didacticam Mathematicae Pertinentia	1	Technology in Society	3
Information and Management	6	Asia Pacific Journal of Tourism Research	1	Informatics in Medicine Unlocked	2
Internet Research	6	Current Issues in Tourism	1	Information and Management	2
Behaviour and Information Technology	5	European Journal of Marketing	1	International Journal of Electronic Marketing and Retailing	2
International Journal of Gaming and Computer Mediated Simulations	5	Frontiers in Psychology	1	International Journal of Human Computer Interaction	2
Journal of Business Research	5	Information and Management	1	Journal of Business Research	2

Csikszentmihalyi'nin Akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkı sunan kaynağın Computers in Human Behavior dergisi olduğu ve bu dergiyi sırasıyla Lecture Notes in Computer Science kitap serisi, ACM International Conference Proceeding Series isimli bildiri kitabı takip etmektedir. Akış teorisi ve rekreasyon kelimelerini birlikte kullanan çalışmalar ise en çok Journal of Hospitality and Tourism Technology, Journal of Leisure Research ve Loisir Et Societe dergilerinde yayımlanmıştır. Akış teorisi ve turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmaların en çok yayımlandığı kaynaklar ise Journal of Retailing and Consumer Services, Computers in Human Behavior ve Frontiers in Psychology dergileridir.

Scopus veri tabanında Csikszentmihalyi'nin akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkıda bulunan ilk 10 kurum Tablo 6.'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Araştırmaların Yayımlandıkları Kurumlara Göre Dağılımı

Csikszentmihalyi-Akış Teorisi			Akış Teorisi-Rekreasyon			Akış Teorisi-Turizm		
Kurum	Yayın Sayısı	Yayın Sayısı	Kurum	Yayın Sayısı	Kurum	Yayın Sayısı	Yayın Sayısı	Yayın Sayısı
Ulusal Chiao Tung Üniversitesi	11		Idaho Üniversitesi	3	Salford Üniversitesi		4	
Chang Gung Üniversitesi	11		Ulusal Chin-Yi Teknoloji Üniversitesi	2	Zaragoza Üniversitesi		4	
Sao Paulo Üniversitesi	10		Kuzey Teksas Üniversitesi	2	Shandong Üniversitesi		4	
Hangzhou Üniversitesi	9		Clemson Üniversitesi	2	Sharjah Üniversitesi		4	
Claremont Lisansüstü Üniversitesi	7		Shandong Üniversitesi	2	Merkez Florida Üniversitesi		3	
Ulusal Dong Hwa Üniversitesi	7		Michigan Eyalet Üniversitesi	2	Ling Tung Üniversitesi		3	
Hanyang Üniversitesi	7		Utah Valley Koleji	1	California Eyalet Politeknik Üniversitesi, Pomona		2	
Shandong Üniversitesi	7		Asya Üniversitesi	1	Güney Florida Sarasota-Manatee Üniversitesi		2	
Helsinki Üniversitesi	6		Reggio Calabria'nın Yabancılar Üniversitesi 'Dante Alighieri'	1	Charleston Koleji		2	
NC Eyalet Üniversitesi	6		Pekin Turizm Geliştirme Araştırma Merkezi	1	Tazmanya Üniversitesi		2	

Csikszentmihalyi'nin akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkıda bulunan kurum Ulusal Chiao Tung Üniversitesi'dir ve bu kurumu sırasıyla Chang Gung Üniversitesi ile São Paulo Üniversitesi takip etmektedir. Akış teorisi ve rekreasyon kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan kurumlar sırasıyla; Idaho Üniversitesi, Ulusal Chin-Yi Teknoloji Üniversitesi ve North Texas Üniversitesi'dir. Akış teorisi ve turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan kurumlar sırasıyla Salford Üniversitesi, Zaragoza Üniversitesi ve Shandong Üniversitesi'dir.

Scopus veri tabanında Csikszentmihalyi'nin Akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkıda bulunan ilk 10 ülke Tablo 7.'de verilmektedir.

Tablo 7. Araştırmaların Yayımlandıkları Ünelere Göre Dağılımı

Csikszentmihalyi-Akış Teorisi			Akış Teorisi-Rekreasyon			Akış Teorisi-Turizm		
Ülke	Yayın Sayısı	Yayın Sayısı	Ülke	Yayın Sayısı	Ülke	Yayın Sayısı	Yayın Sayısı	Yayın Sayısı
Amerika Birleşik Devletleri	173		Amerika Birleşik Devletleri	15	Amerika Birleşik Devletleri		22	
Tayvan	97		Çin	4	Çin		15	
Çin	72		Tayvan	4	Tayvan		14	
Birleşik Krallık	41		Kanada	2	Birleşik Krallık		12	
Almanya	33		Almanca	2	Güney Kore		7	
Avustralya	26		Birleşik Krallık	2	Türkiye		6	
Kanada	22		Yunanistan	1	Malezya		5	
Güney Kore	22		İtalya	1	İspanya		5	
Hong Kong	18		Malezya	1	Birleşik Emirlikleri	Arap	5	
Türkiye	17		Hollanda	1	Avustralya		4	

Csikszentmihalyi'nin akış teorisi ile ilgili Scopus veri tabanında en fazla yayın yapan ülkeler Amerika, Tayvan ve Çin'dir. Ancak Türkiye'nin de 17 yayın sayısı ile ilk 10'a girdiği görülmektedir. Akış teorisi ve rekreasyon kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan ülkeler ise Amerika, Çin ve Tayvan'dır. Akış teorisi ve turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan ülkeler; Amerika, Çin ve

Tayvan olarak tespit edilmiştir. Çin ve Tayvan'dır. Akış teorisi ve turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan ülkeler arasında Türkiye'nin 6. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8. Akış Teorisi ile İlgili Küresel Bazda En Fazla Atıf Alan İlk 5 Makale

Yazar	Yayın Yılı	Yayın İsmi	Atıf Sayısı
Koufaris, M.	2002	<i>“Applying the Technology Acceptance Model and flow theory to online Consumer Behavior”</i>	1869
Kiili, K.	2005	<i>“Digital game-based learning: Towards an experiential gaming model”</i>	889
Webster, J., Trevino, L.K., Ryan, L.	1993	<i>“The dimensionality and correlates of flow in human-computer interactions”</i>	704
Lee, M.-C.	2010	<i>“Explaining and predicting users' continuance intention toward e-learning: An extension of the expectation-confirmation model”</i>	694
Ghani, J.A., Deshpande, S.P.	1994	<i>“Task characteristics and the experience of optimal flow in human-computer interaction”</i>	620

Csikszentmihalyi'nin Akış teorisi ile ilgili Scopus veri tabanında en fazla atıf alan çalışma 1869 atıf sayısı ile Koufaris, M.'ye ait olan *“Applying the Technology Acceptance Model and flow theory to online Consumer Behavior”* yayınına aittir. Bu çalışmayı 889 atıf sayısı ile Kiili, K.'e ait olan *“Digital game-based learning: Towards an experiential gaming model”* çalışması ve 704 atıf sayısı ile Webster, J., Trevino, L.K., Ryan, L.'e ait olan *“The dimensionality and correlates of flow in human-computer interactions”* çalışması takip etmektedir.

Tablo 9. Akış Teorisi ve Rekreasyon ile İlgili Küresel Bazda En Fazla Atıf Alan İlk 5 Makale

Yazar	Yayın Yılı	Yayın İsmi	Atıf Sayısı
Klasen M., Weber R., Kircher T.T.J., Mathiak K.A., Mathiak K.	2012	<i>“Neural contributions to flow experience during video game playing”</i>	107
Wu C.H.J., Liang R.-D.	2011	<i>“The relationship between white-water rafting experience formation and customer reaction: A flow theory perspective”</i>	103
Tan G.W.-H., Ooi K.-B.	2018	<i>“Gender and age: Do they really moderate mobile tourism shopping behavior?”</i>	94
Chen C.-F., Chen C.-W.	2011	<i>“Speeding for fun? Exploring the speeding behavior of riders of heavy motorcycles using the theory of planned behavior and psychological flow theory”</i>	53
Mackenzie S.H., Hodge K., Boyes M.	2011	<i>“Expanding the flow model in adventure activities: A reversal theory perspective”</i>	46

Akış teorisi ve rekreasyon anahtar kelimelerini kullanan ve Scopus veri tabanında en fazla atıf alan çalışma 107 atıf sayısı ile Klasen M., Weber R., Kircher T.T.J., Mathiak K.A., Mathiak K.'ye ait olan *“Neural contributions to flow experience during video game playing”* yayınına aittir. Bu çalışmayı 103 atıf sayısı ile Wu C.H.J., Liang R.-D.'e ait olan *“The relationship between white-water rafting experience formation and customer reaction: A flow theory perspective”* çalışması ve 94 atıf sayısı ile Tan G.W.-H., Ooi K.-B.'e ait olan *“Gender and age: Do they really moderate mobile tourism shopping behavior?”* çalışması takip etmektedir.

Tablo 10. Akış Teorisi ve Turizm ile İlgili Küresel Bazda En Fazla Atıf Alan İlk 10 Makale

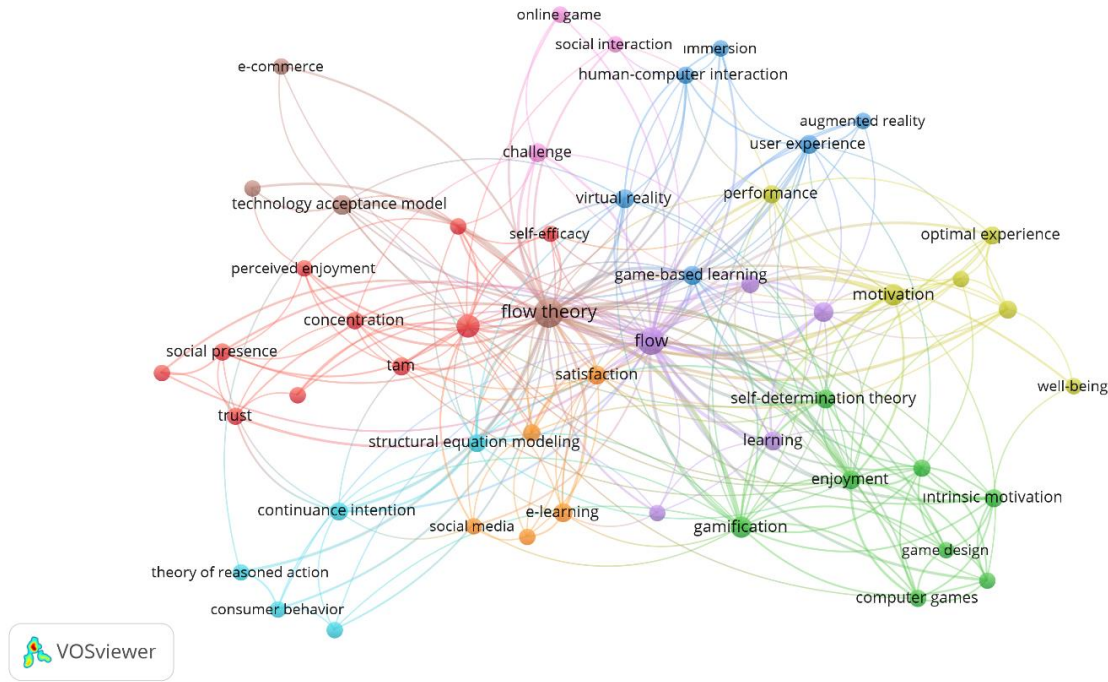
Yazar	Yayın Yılı	Yayın İsmi	Atıf Sayısı
Gao, L., Waechter, K.A., Bai, X.	2015	<i>“Understanding consumers' continuance intention towards mobile purchase: A theoretical framework and empirical study - A case of China”</i>	203
Rauschnabel, P.A., Rossmann, A., tom Dieck, M.C.	2017	<i>“An adoption framework for mobile augmented reality games: The case of Pokémon Go”</i>	183
McLean, G., Al-Nabhani, K., Wilson, A.	2018	<i>“Developing a Mobile Applications Customer Experience Model (MACE)- Implications for Retailers”</i>	117
Wu, C.H.J., Liang, R.-D.	2011	<i>“The relationship between white-water rafting experience formation and customer reaction: A flow theory perspective”</i>	103

Pelet, J.-É., Ettis, S., 2017 “Optimal experience of flow enhanced by telepresence: Evidence from social media use”
Coward, K.

Akış teorisi ve turizm anahtar kelimelerini kullanan ve Scopus veri tabanında en fazla atıf alan çalışma 203 atıf sayısı ile Gao, L., Waechter, K.A., Bai, X.’e ait olan “Understanding consumers' continuance intention towards mobile purchase: A theoretical framework and empirical study-A case of China” yayınına aittir. Bu çalışmayı 183 atıf sayısı ile Rauschnabel, P.A., Rossmann, A., tom Dieck, M.C.’e ait olan “An adoption framework for mobile augmented reality games: The case of Pokémon Go” çalışması ve 117 atıf sayısı ile McLean, G., Al-Nabhani, K., Wilson, A.’e ait olan “Developing a Mobile Applications Customer Experience Model (MACE)- Implications for Retailers” çalışması takip etmektedir.

Akış teorisi ile ilgili çalışmaların anahtar kelime analizi yapılmış ve oluşturulan kelime ağı Şekil 1.’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Akış Teorisi ile İlgili Çalışmaların Anahtar Kelime Analizi

Akış teorisi ile ilgili yapılmış çalışmaların en fazla kullandığı anahtar kelimelerin; akış teorisi, akış deneyimi, akış, yapısal eşitlik modeli, sanal gerçeklik, algılanan fayda, davranışsal niyet, satış, teknoloji kabul modeli, ticaret ve pazarlama olduğu görülmektedir. Anahtar kelimeler incelendiğinde sanal gerçeklik ve çevrim içi ağlar ile ilgili kelimelerin sıklıkla Akış teorisi ile birlikte çalışıldığı görülmektedir. Rekreasyon ya da turizm kelimesinin Scopus veri tabanındaki Akış teorisine ilişkin çalışmalarda sık kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada “Csikszentmihalyi ve Akış Teorisi”, “Akış Teorisi ve Rekreasyon” ve “Akış Teorisi ve Turizm” kavramlarını anahtar kelime ve/veya başlıklarında kullanan araştırmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Scopus veri tabanında gerçekleştirilen tarama sonucunda Csikszentmihalyi’nin akış teorisi ile ilgili 615, akış teorisi ve rekreasyonla ilgili 26, akış teorisi ve turizm ile ilgili ise 87 çalışma olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen araştırmaların; çalışma alanları, yazarları, yayın yılları, yayınların yapıldığı ülkeler ve kurumlar, yayın türleri, yayımlandıkları dergi ve yayınevleri, anahtar kelimeleri ve atıf sayıları analiz edilmiştir.

Csikszentmihalyi’nin akış teorisi ile ilgili ilk yayın 1993’de, rekreasyon ile akış teorisi’nin birlikte kullanıldığı ilk yayın 2000’de ve turizm ile akış teorisi’nin birlikte kullanıldığı ilk yayın 2009’da yayımlanmıştır. Akış teorisi hakkında yayın yapan yazarların dağılımında en fazla yayını yapan yazar Csikszentmihalyi, M. olurken rekreasyon ile akış teorisi kavramlarında Backman, K.F. ve turizm ile akış teorisi kavramlarında Herrando, C., Lin, K.Y. olmuştur. Csikszentmihalyi, akış teorisinin teorisyeni olmasına ve konu hakkında en fazla yayın yapan yazar olmasına rağmen çalışmaları en çok atıf alan eserler arasında bulunmamaktadır. “Akış teorisi”, “rekreasyon ve akış teorisi”, “turizm ve akış teorisi” ile ilgili yapılan yayınlarının büyük bir çoğunluğunun

makale türünde olduğu görülmektedir. Makaleleri sırasıyla bildiriler ve kitap bölümleri takip etmektedir. Csikszentmihalyi'nin akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkı sunan kaynak Computers in Human Behavior dergisi olurken, akış teorisi ile rekreasyon kelimelerini birlikte kullanan çalışmalar ise en çok Journal of Hospitality and Tourism Technology dergisinde ve akış teorisi ile turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmaların en çok yayınlandığı kaynak ise Journal of Retailing and Consumer Services dergisi olmuştur.

Akış teorisine ilişkin en fazla çalışmanın bilgisayar biliminde, rekreasyon ile akış teorisi kavramlarının en fazla sosyal bilimlerde ve turizm ile akış teorisi kavramlarının ise işletme-yönetim ve muhasebe bilimlerinde yapıldığı görülmektedir. Csikszentmihalyi'nin akış teorisi ile ilgili literatüre en fazla katkıda bulunan kurum Ulusal Chiao Tung Üniversitesi olurken, akış teorisi ile rekreasyon kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan kurum Idaho Üniversitesi ve akış teorisi ile turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan kurum Salford Üniversitesi olmuştur.

Csikszentmihalyi'nin akış teorisi ile ilgili Scopus veri tabanında en fazla yayın yapan ülke Amerika iken, Türkiye'nin de sıralamada ilk 10'a girdiği görülmektedir. Akış teorisi ve rekreasyon kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan ülke ise Amerika'dır. Akış teorisi ve turizm kelimelerini birlikte kullanan çalışmalara en çok katkıda bulunan ülke yine Amerika olurken Türkiye'nin de 6. sırada yer aldığı görülmektedir.

Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimeler bize hangi kavramlar arasında bir ilişki kurulduğuna dair fikir vermektedir. Bu kapsamda oluşturulan kelime ağında, akış teorisi ile ilgili yapılmış çalışmaların en fazla kullandığı anahtar kelimelerin; akış teorisi, akış deneyimi, akış, yapısal eşitlik modeli, sanal gerçeklik, algılanan fayda, davranışsal niyet, satış, teknoloji kabul modeli, ticaret ve pazarlama olduğu görülmektedir. Rekreasyon ya da turizm kelimesinin Scopus veri tabanındaki akış teorisine ilişkin çalışmalarda sık kullanılmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda akış teorisinin; sanal gerçeklik deneyimleri, video oyunları oynama motivasyonları, sportif aktivite deneyimlerini, davranışsal niyeti ve satın alma niyeti gibi rekreasyon olgularını açıklamada kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın bulguları doğrultusunda Scopus veri tabanındaki rekreasyon çalışmalarının akış teorisini kullanma sıklığının düşük olduğu söylenebilir. Turizm çalışmalarında kullanılma sıklığı, rekreasyona kıyasla nispeten daha fazla olsa da turizmde kullanım sıklığının da genel itibarıyla düşük seyrettiği görülmektedir. Rekreasyon faaliyetleri akış deneyimine uygun bir şekilde düzenlendiği takdirde, faaliyeti gerçekleştiren kişilerin daha çok keyif alacağı öne sürülmektedir (Csikszentmihalyi, 2017). Akış teorisinin rekreasyon davranışının açıklanmasında oldukça önemli bir rolü olmasına rağmen Scopus veri tabanında yer alan rekreasyon çalışmalarında akış teorisini kullanan çalışmaların sayısı düşük kalmıştır.

Çalışma, akış teorisi hakkında araştırma yapacak kişilere hangi konularda çalışma yapabileceği hususunda fikir sunması açısından hem araştırmacılara hem de ilgili alanyazına katkı sunmaktadır. Buna ek olarak rekreasyon davranışını açıklamada kullanılan akış teorisinin, turizm ve rekreasyon alanında kullanım sıklığını tespit etmesi bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir. Çalışmanın başlıca sınırlılığı "Akış Teorisi ve Csikszentmihalyi", "Akış Teorisi ve Rekreasyon" ve "Akış Teorisi ve Turizm" anahtar kelimeleri kapsamında sadece Scopus veri tabanı üzerinden analiz gerçekleştirilmesidir. Bu bağlamda gelecekte yapılacak olan araştırmalarda Web of Science, Google Scholar, TRdizin gibi veri tabanları üzerinden tarama yapılması veya kitap, kitap bölümü ya da kongre bildirilerinin inceleme kapsamına alınması önerilmektedir.

Kaynakça

- Ayazlar, R. A. (2015). Flow phenomenon as a tourist experience in paragliding: A qualitative research. *Procedia Economics and Finance*, 26, 792-799.
- Carli, M., Delle Fave, A., ve Massimini, F. (1988). The quality of experience in the flow channels: A comparison of Italian and U.S. students. In M. Csikszentmihalyi ve I. S. Csikszentmihalyi (Eds.), *Optimal experience: Psychological studies of flow consciousness* (288-306). New York: Cambridge University Press.
- Chen, C. F. ve Chen, C. W. (2011). Speeding for fun? Exploring the speeding behavior of riders of heavy motorcycles using the theory of planned behavior and psychological flow theory. *Accident Analysis & Prevention*, 43(3), 983-990.
- Chen, H. (2000). Exploring Web Users' On-line Optimal Flow Experiences. Unpublished Dissertation, Syracuse University, Syracuse, NY.

- Chen, H. (2006). Flow on the net—detecting Web users' positive affects and their flow states. *Computers in Human Behavior*, 22(2), 221-233.
- Chen, H., Wigand, R., Nilan, M., (2000). Exploring Web users' optimal flow experiences. *Information Technology & People*, 13(4), 263–281.
- Csikszentmihalyi, M. (2017). Akış: Mutluluk bilimi. (Çev. B. Satılmış). Ankara: Buzdağı Yayıncılık.
- Csikszentmihalyi, M., Abuhamdeh, S. and Nakamura, J. (2005). Flow. M. Csikszentmihalyi (Ed.) Flow and the foundations of positive technology: The collected works of Mihaly Csikszentmihalyi içinde (s. 227-238). Dordrecht, Netherlands: Springer.
- Erkan, İ. (2020). Dijital Pazarlamanın Dünü, Bugünü, Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 149-168.
- Frash Jr, R. E., Blose, J. E., Smith, W. W., & Scherhag, K. (2018). A multidisciplinary marketing profile of motorcycle tourists: explorers escaping routine to find flow on scenic routes. *Tourism Recreation Research*, 43(4), 432-444.
- Ghani, J. A. ve S. D. Deshpande (1994). Task Characteristics and the Experience of Optimal Flow in Human-Computer Interaction. *Journal of Psychology*, 128(4), 381- 391.
- Hadi, G., Erdem, B. ve Duman, E. (2021). Sportif Rekreatif Aktiviteye Katılan Bireylerin Serbest Zaman Doyum Düzeyleri ve Optimal Performans Duygu Durumlarının Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 32(1), 10-19.
- Hoffman, D.L. ve T.P. Novak (1996). Marketing in hypermedia computer-mediated environments: Conceptual foundations. *Journal of Marketing*, (60), 50-68.
- Huang, Y. C., Backman, S. J. ve Backman, K. F. (2010). Student attitude toward virtual learning in second life: A flow theory approach. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 10(4), 312-334.
- Jones, C. D., Hollenhorst, S. J. ve Perna, F., (2003). An empirical comparison of the four channel flow model and adventure experience paradigm. *Leisure Sciences*, 25 (1), 17-31.
- Karaca, K. Ç. (2018). *Restoran atmosferinin tekrar ziyaret niyetine etkisi: Akış deneyiminin aracılık rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Klasen, M., Weber, R., Kircher, T. T., Mathiak, K. A., ve Mathiak, K. (2012). Neural contributions to flow experience during video game playing. *Social cognitive and affective neuroscience*, 7(4), 485-495.
- Mackenzie, S. H., Hodge, K., ve Boyes, M. (2011). Expanding the flow model in adventure activities: A reversal theory perspective. *Journal of Leisure Research*, 43(4), 519-544.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370.
- Moneta, G. B., ve Csikszentmihalyi, M. (1996). The effect of perceived challenges and skills on the quality of subjective experience. *Journal of Personality*, 64(2), 275-310.
- Novak, T. P., Hoffman, D. L. ve Yung, Y-F. (1997). Modeling the structure of the flow experience among web users. *Marketing Science and the Internet Mini Conference MIT*, 1-14.
- Özdemir, A. S., Durhan, T. A., ve Akgül, B. (2020). Flow Yaşantı Ölçeğinin Rekreatif Etkinliklere Uyarlanmasına Dair Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 107-116.
- Özer Canarlan, N. (2017). *Online kitlesel bireyselleştirmede ürün değeri ve akış deneyiminin ödeme isteği ile satın alma olasılığına etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özkara, B. Y. ve Özmen, M. (2016). Akış deneyimine ilişkin kavramsal bir model önerisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(3), 71-100.
- Özkara, B.Ç. (2015). *Tüketicilerin çevrimiçi bilgi aramaları bağlamında akış deneyiminin bilgidan tatmin üzerindeki etkisinin araştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Sanchez-Franco, M. J. (2006). Exploring the influence of gender on the web usage via partial least squares. *Behaviour & Information Technology*, 25(1), 19-36.

- Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction, *American Psychologist*, 55, 5-14.
- Stebbins, R. (1996). Casual and serious leisure and post-traditional thought in the information age. *World Leisure and Recreation Journal*, 38, 4-11.
- Şeref, İ. ve Karagöz, B. (2019). Scopus veri tabanına dayalı bibliyometrik değerlendirme: Mevlâna Celâleddin Rumî üzerine yapılan araştırmalar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 298-313.
- Tayfun, A., Ülker, M., Gökçe, Y., Tengilimoğlu, E., Sürücü, Ç. ve Durmaz, M. (2018). Turizm Alanında Yiyecek ve İçecek ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 523-547.
- Webster, J., Trevino, L. K. ve Ryan, L. (1993). The dimensionality and correlates of flow in human-computer interactions. *Computers in human behavior*, 9(4), 411-426.
- Wu, C. H. J., ve Liang, R. D. (2011). The relationship between white-water rafting experience formation and customer reaction: A flow theory perspective. *Tourism Management*, 32(2), 317-325.